

‘Aileyi Tehdit Eden Cinsel Yönelimlere Fıkhî Bakış’ İsimli Tebliğin Müzakeresi

Tuba Erkoç Baydar*

Giriş

Rahman ve Rahim olan Allah’ın Adıyla

Kıymetli başkanım ve hocalarım, muhterem hazirûn,

Öncelikle sizi Allah’ın selamıyla selamlıyorum. Konuşmalarına başlamadan önce Filistinli kardeşlerimizi anmak istiyorum. Masum insanların vefat etmesine, evlerinin yıkılmasına ve bir halkın yerinden edilmesine neden olan bu insanlık trajedisinin ve savaş suçunun bir an önce bitmesi ve Filistin halkının felaha kavuşmasını, bir daha aynı şeyleri yaşamadan mutlak zafere ulaşmasını Rabbimden niyaz ediyorum.

Sempozyum davetiniz için organizasyon ekibine teşekkür ederim. Bu tür bilimsel etkinlikleri düzenlemek yorucu olmakla birlikte farklı disiplinlerden araştırmacıların bir araya gelerek bilgi ve deneyimlerini paylaştıkları, yeni fikirler ürettikleri önemli platformlardır. Özellikle cinsiyet meselesi, disiplinler arası bir şekilde ele alınması gereken hassas ve önemli bir konudur. Bu programın da böyle bir platform olmasını ve konuyla ilgili çalışmalara önemli katkılar sunmasını diliyorum. Sempozyumun başarılı bir şekilde gerçekleşmesinde emeği geçen herkese, özellikle bu programı düzenleyen KURAV’a ve Uludağ İlahiyat’a tekrar teşekkür ederim.

Hilal Özay hocamızın “Aileyi Tehdit Eden Cinsel Yönelimlere Fıkhî Bakış” başlıklı tebliğinin müzakeresini yapacağım. Bir tebliğin müzakeresi, çeşitli kritik başlıkları içermeli diye düşünüyorum. İlk olarak, çalışmanın temel araştırma soruları ve amaçlarını açık bir şekilde belirtip bu hedeflere ulaşip ulaşılmadığını değerlendireceğim. Ardından tebliğin literatür incelemesi üzerinde durarak mevcut literatürü ne kadar etkili bir şekilde incelendiğine ve çalışmanın literatürdeki boşlukları dolduracak bir perspektife sahip olup olmadığına odaklanacağım. Araştırma tasarımı ve yöntem bölümü, çalışmanın bilimsel dayanağını belirlemede kritik bir rol oynadığından daha sonra bu kısmı ele alıp içerik ile alakalı yorumlar yapacağım. Tebliği açıklık, etkililik ve izleyicilere ulaşma açısından inceleyerek; çalışmanın yenilikçi ve özgün bir katkı sağlayıp sağlamadığı üzerinde duracağım. Son olarak, çalışmanın sonuçlarına dayalı öneriler ve gelecek araştırmalarda çalışmanın potansiyel etkisini değerlendireceğim.

Son dönemlerde gittikçe artan bir öneme sahip olan, ancak akademik literatürde henüz yeterli bir şekilde ele alınmamış olan cinsiyet ve cinsel yönelim konusuyla ilgili tebliğ sunan değerli hocamızı içtenlikle tebrik ederim. Hocamız, oldukça karmaşık olan bu konuyu fihhi bir bakış açısıyla ele alarak kısa ve öz bir şekilde açıklamıştır. Hocamızın sunumu, konunun önemini ve giriftliğini daha da gözler önüne sermiştir. Bu alanda sınırlı sayıdaki akademik çalışma nedeniyle, konuyla ilgili araştırma ve analizlerin önemi oldukça kritiktir. Bu bağlamda, sunulan tebliğin daha da geliştirilmesi adına, özellikle belirli noktalara odaklanarak, daha kapsamlı ve derinlemesine bir inceleme

* Doç. Dr., İbn Haldun Üniversitesi İslâmî İlimler Fakültesi

yapılması için gerekli gördüğüm hususlar üzerinde duracağım. Müzakeremin tebliğin daha fazla katılımcıya ulaşması ve anlaşılması amacına hizmet etmesini umuyorum.

Müzakeremi sistemli bir şekilde yapabilmek adına üslup- yöntem ve içerik olmak üzere iki temel başlıkta gerçekleştirmeyi planlıyorum. Bu başlıklarda, tebliğin nasıl gerçekleştiği, hangi yöntemlerin kullanıldığı ve içeriğin nasıl şekillendiğini detaylı bir şekilde inceleyeceğim. İlk olarak, tebliğin üslubuna odaklanacağım. Tebliğde kullanılan dil, ifadeler ve iletişim stratejilerini inceleyerek terimlerdeki tutarlılık ve dikkat üzerinde duracağım. İkinci olarak, tebliğdeki yöntemi, konuların nasıl ele alındığı, kullanılan kaynakları analiz edeceğim. Son olarak ise tebliğin içeriğini transseksüel, eşcinsel ve hünsa olmak üzere üç ayrı kısımda inceleyeceğim. Bu ayrım, müzakeremi daha derinlemesine yapmama ve her bir kategorideki özel konuları ayrı ayrı ele almama olanak tanıyacaktır. Amacım cinsiyet meselesine fıkhi bir perspektiften bakılırken dikkat edilmesi gereken hususları ön plana çıkarmaktır. Bu amacı yerine getirirken müzakeremi tebliğin üzerinde durduğu konular ile sınırlı tuttuğumu belirtmek isterim. Ayrıca vakti iyi kullanmak adına bütün detaylara da değinmem mümkün olmayacaktır, ancak vereceğim örneklerin tebliğin tamamı için rehber olabilecek örnekler olmasına özen göstereceğim. Şimdiden sürç-i lisan için hoşgörünüzü diliyorum.

Üslup ve Yöntem Değerlendirilmesi

Öncelikle tebliği üslup açısından ele almak istiyorum. Akademik bir tebliğin üslubu, nesnelliği ön planda tutmalı, dil öz ve açık bir biçimde kullanılmalı, mantıklı bir akış içinde başlangıç, gelişme ve sonuç bölümleri düzenlenmelidir. Standart terimlerin doğru bir şekilde kullanılması, çalışmanın diğer akademisyenler veya uzmanlar tarafından anlaşılabilirliğini artırır. Anlatımın yalın olması okuyucuların veya dinleyicilerin konuyu kolayca anlamalarına olanak tanır. Bu açılardan tebliğin üslubu incelendiğinde dilin sade ve anlaşılır olmakla birlikte akademik açıdan bazı problemleri barındırdığı görülmektedir. Örneğin kapsayıcı bir üslup ile mesele vazedilmek yerine didaktik bir üslup benimsenmiştir. Özellikle de tebliğin kavram karmaşasını içermesi önemli bir problemdir. Nitekim transseksüel gibi çeşitli kavramların tanımlanmasında birbirinden muhtelif açıklamalar bulunmakta ve bu tanımların günümüz literatüründe nasıl yer aldığına dair açık ve net referanslar verilmemektedir. İçeriğe dair bölümde de ayrıntılı bir şekilde üzerinde durulacağı gibi tebliğde öncelikle konunun kavram ve zihin haritalarına dair çerçevenin netleştirilmesi gerekmektedir. Yazar konuya giriş yaparken kavramların tanımlanmasının öneminden bahsetmekle birlikte tebliğ boyunca kavramların titiz bir şekilde kullanılmadığı ve tebliğde yer yer kavram karmaşasının bulunduğu görülmektedir. Özellikle özgünlük ve etik kurallara uygunluk açısından alıntıların titiz bir biçimde yapılması ve çalışmada kullanılan terimler ve kavramların açık ve net bir şekilde tanımlanması önemlidir.

Çalıştayda da birkaç defa ifade edildiği üzere “istılahta tartışma olmaz” ifadesine değinmek istiyorum. Gazzâlî (ö. 505/1111) özellikle Hanefîlerin farz ve vâcip ayırımlarını incelerken bu konudaki görüş ayrılığının öze ilişkin olmadığını söyleyerek vâcip şeklinde bir isimlendirmeye gidilmesini “İstılahta tartışma olmaz” diyerek makul karşılarsa da burada söz konusu olan istılahların farklı kullanılması değil istılahların

anlam karmaşasına sebep olmasıdır. Bu nedenle tebliğdeki durumun Gazzâlî’nin yaklaşımından çok daha farklı bir duruma, yani kavram karmaşasına bağlı olduğunu söylemek gerekir. Örneğin transseksüel kavramının tanımlandığı kısımda yazar öncelikle şu şekilde bir açıklama yapmaktadır:

“Transseksüeller anatomik cinsiyetleri ile arzu ettikleri cinsiyetleri arasında uyumsuzluk bulunan, karşı cinsin bir üyesi olarak yaşama, kabul edilme arzusu içinde olan ve bedenlerinin, arzu duydukları cinsiyete uygun hâle gelmesi için hormonal ve cerrahi tedavi görmek isteyen, sapıklık (perversion) sınırı içinde ele alınan kişilerdir. Bunlar karşı cinsle sürekli ve güçlü bir özdeşim kurar, sahip olduğu cinsiyeti reddederek diğer cinsiyetin birincil ve ikincil özelliklerini benimser ve bunu elde etmek için cerrahi müdahale yaptırmayı düşünür.”

Birkaç sayfa sonrasında ise yazar transseksüelleri “Yapılan tariflere göre kadın olarak dünyaya geldiği hâlde erkeğe benzemeye çalışan” şeklinde tanımlamıştır. Her iki tanım mukayese edildiğinde bu tanımlarda transseksüelliğin psikolojik bir durum mu yoksa cinsel bir yönelim mi olduğu konusunda net bir sınır çizilmediği görülür. Transseksüelliğin anatomik cinsiyet ile arzu ettikleri cinsiyet arasında uyumsuzluk bulunan bireyler mi yoksa sadece karşıt cinsiyete benzemeye çalışan bireyler mi olduğu sorusu da müphemdir. Ayrıca transseksüellik gibi tıbbi ve psikolojik tarafı olan kavramların tanımı yapılırken tıp veya psikoloji kaynaklarına başvurulması beklenir.

Yöntem açısından tebliğ incelendiğinde ise muhtelif meseleler dikkat çekmektedir. Öncelikle akademik bir tebliğde kullanılması gereken yöntem, araştırma tasarımından başlayarak, veri toplama yöntemlerine ve veri analizi süreçlerine kadar geniş bir yelpazede detayları içermelidir. Tebliğde bu açıdan, araştırma tasarımının amacı ve sorularının belirlenmesi, kullanılan veri toplama araçları ve bu araçların seçilme gerekçeleri, veri analizi süreçleri gibi unsurlar açık bir şekilde izah edilmelidir. Ayrıca etik açıdan değerlendirmesi başta olmak üzere, meselenin muhtelif boyutlarına da yer verilmeli, araştırmanın sınırlamaları belirtilmeli ve bu sınırlamalara rağmen çalışmanın güvenilirliği ve geçerliliği üzerindeki etkileri değerlendirilmelidir. Bu şekilde, çalışmanın bilimsel geçerliliğini ve metodolojik sağlamlığını güçlendirmek üzere araştırma tasarlanmalıdır. Bu nedenle tebliğde konuya giriş yapmadan cinsiyet ve cinsel yönelim konusunda araştırmanın amacı ve hangi soruları içerdiği, sınırlılıkları ve kaynaklarının belirtilmesi beklenmektedir. Ayrıca cinsel yönelimle ilgili tıbbi bağlamın, veri analizi ve yorumlama aşamalarında nasıl ele alındığına dair referansları içeren bir açıklama eklenmelidir. Tebliğde özellikle, tıbbi terimlere yer verilirken hangi kaynakların kullanıldığının gösterilmesi ve özellikle de fıkıh dışında muhtelif disiplinlere ait kaynaklara da başvurarak araştırmanın disiplinler arası bir boyutta ele alınarak zenginleştirilmesi gerekir.

Yazar tebliğinde konuyu araştırırken genel olarak hangi kaynakları kullandığı, araştırma kapsamının neler olduğu, temel soruları ve sınırlılıklarını zikretmediği gibi bu çalışmanın hâlihazırdaki literatüre nasıl bir katkı sağladığını gösteren literatür değerlendirmesine de yer vermemiştir. Literatür değerlendirmesi, benzer veya ilgili konularda daha önce yapılmış çalışmaların bir özetini sunarak, mevcut bilgi birikimi öğrenmeyi ve anlamayı sağlar. Ayrıca literatür değerlendirmesi, mevcut literatürdeki boşlukları ve eksiklikleri belirleyerek, araştırmanın orijinal katkılarını şekillendirmeye

de yardımcı olmaktadır. Bu nedenle yazarın cinsiyet ve cinsel yönelime dair hâlihazırdaki literatürün yaklaşımını ortaya koyması, tebliğin mevcut literatüre olan katkısını da daha net gözler önüne sereceğinden çalışmanın girişinde konuya dair literatür değerlendirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

İçerik Değerlendirilmesi

Tebliği yöntem ve üslup açısından kısaca değerlendirdikten sonra içerik olarak tebliğde özellikle kullanılan bilgilerin, kaynaklarla olan irtibat ve disiplinler arası bir hüviyette hazırlanıp hazırlanmadığı üzerinde duracağım.¹ Bu bölümde bütün detaylar üzerinde durmak yerine bazı örnekler üzerinden meseleyi ele alarak müzakerede bana ayrılan süreyi daha verimli kullanmak istiyorum. Bu açıdan tebliği incelediğimde aşağıdaki hususlar dikkat çekmektedir:

Yazar giriş bölümünün ikinci paragrafında “Bilimsel olarak da genlerde transseksüel, travesti ve eşcinsellik gibi üçüncü cinsiyet tanımlanmamıştır. Aksine biyolojik cinsiyetin yani kadın ve erkek olmanın genlerde kodlandığı, belirlendiği ve bu genlerin değişmeyeceği ifade edilmiştir.” şeklinde herhangi bir kaynağa referans vermeden önemli bir bilgi aktarımında bulunmaktadır. Ancak bu bilgi analiz edildiğinde bazı hususların problemli olduğu görülür. İlk olarak yazarın cinsiyet kavramını kullanırken bununla neyi kastettiğini ve özellikle “genlerde tanımlanan cinsiyet” ifadesinin ne anlama geldiğini açık ifadelerle belirtmesi gerekir. Ayrıca sınıflama yapılırken güncel literatürde genotipik olarak ifade edilen interseks² meselesini de dikkate alması beklenmektedir. Nitekim bilimsel olarak biyolojik cinsiyet de yalnızca kromozom ve bunlardaki genlerle belirlenemeyecek şekilde girift bir yapıdadır.³ Kromozom ve genlerle birlikte cinsiyet, bu genlerin ve hormonların etkisiyle iç ve dış genital organların gelişimi ile de irtibatlıdır. Bu nedenle “biyolojik olarak kadın ve erkek olmanın genlerde kodlandığı” ifadesini ihtiyatla karşılamak gerekir. Nitekim genotip olarak XX kromozom taşıyan bir bireye kadın, XY kromozom taşıyan bireye erkek dememizde, bireylerin aynı zamanda iç ve dış genital organlarının özelliklerinin de bu genomik bilgiyle uyuşmasının payı vardır. Ancak kromozom ile dış genital organlarının niteliği uyuşmayan bireyler de mevcuttur. Örneğin, XY kromozom taşımasına rağmen iç ve dış genital organları tamamen dişi yapıda olmuş bireyler olduğu gibi tam aksi durumların söz konusu olduğu bireyler de vardır. Bir başka deyişle literatürde geçen

¹ Tebliği baştan sona inceleyerek çeşitli katkılarda bulunan özellikle de tıbbi bilgilerin değerlendirmesinde yardımcı olan öğrencim Dr. Büşra Nur Mete'ye teşekkürlerimi iletmek isterim.

² David Andrew Griffiths. “Shifting syndromes: Sex Chromosome Variations and Intersex Classifications.” *Social Studies of Science*. 2018 Feb;48(1):125-148.

³ Yan Wang vd. “The Biological Basis of Sexual Orientation: How Hormonal, Genetic, and Environmental Factors Influence to whom We Are Sexually Attracted”, *ScienceDirect*, (Erişim 4 Ocak 2023), <https://doi.org/10.1016/j.yfrne.2019.100798>

Turner⁴ ve Klinifelter⁵ sendromlu bireylerin varlığını da hesaba katmak gerekir.⁶ Çünkü bu bireyler, anatomik cinsiyetleri (iç ve dış genital organları) genomik cinsiyetleri (kromozomlar tarafından tayin edilen) ile uyuşmasına rağmen, bazı anormallikleri sebebiyle karşı cinse ait vücut tipine sahip olan ve genomik ve anatomik cinsiyetini destekleyecek hormon düzeyine sahip olmayan bireylerdir. Erkeklik ve kadınlık alametlerinin açık olması hasebiyle klasik fıkhîta hünsa kategorisine girmeyen bu iki sendromda yalnızca dış genitallerine bakılarak cinsiyet tayin etmenin yerinde olup olmadığının üzerinde de durmak gerekir. Hem bu tebliğde hem de konuyla ilgili diğer çalışmalarda mezkûr sendromlar da dikkate alınarak bu gibi hususların sorgulanması, incelenmesi ve üzerinde hassasiyetle durulması gerekir.

Tebliğde üzerinde durulan noktalardan bir diğeri de bütün meselenin hevâ ve heves noktasına indirgenmesidir. Tebliğde yazarın “Biyolojik cinsiyeti kadın veya erkek şeklinde belli olan, cinsiyetinde yapısal anlamda bir hastalık, sıkıntı olmayan bir kadının psikolojik olarak kendini erkek, bir erkeğin psikolojik olarak kendini kadın gibi hissetmesi ve cinsiyet değiştirme isteği sadece heva ve hevesten ibarettir, zira bunun dinî ve ilmî hiçbir delili ve gerekçesi yoktur” şeklindeki ifadesi cinsiyet disforisinin tamamını bir hevâ ve heves meselesi olarak gördüğü izlenimi vermektedir. Meselenin hevâ ve heves ile irtibatlı yönü veya kısmı olsa da kanaatimizce bütün bir cinsiyet disforisinin hevâ ve hevese indirgenmesi doğru değildir. Nitekim daha önce bahsettiğimiz gibi bu husus birden fazla boyutu olan oldukça girift bir meseledir.

Tebliğde ele alınan ikinci konu ise eşcinsellik meselesidir. Bu konuda önemli hususlar üzerinde duran tebliğin eşcinselliğin aileyi tehdit etmesine yaptığı vurgu kritiktir. Nitekim bu hususta fıkhın tavrı da tartışmaya mahal vermeyecek şekilde açıktır. Ancak özellikle eşcinselliğin tanımının yapıldığı yerde bazı hususlara dikkat etmek gerekir. Yazar tebliğinde eşcinselliğin tanımını, “cinsel yönelimlerini ve cinsel tercihlerini doğal, yani genlerin öngördüğü heteroseksüel yönelime (karşı cinse) değil, bir sapma olan kendi cinslerine yöneltenlere eşcinsel denilir” şeklinde yapmaktadır. Bu tanımda özellikle cinsel yönelimin genler tarafından öngörüldüğü ve bunun “doğal olanı” ifade ettiği söylemi çeşitli açılardan kritik edilmelidir. Özellikle cinsel yönelimin genlerle olan irtibatı açıklanmalı ve “genler”den kasıt biyolojik temelli faktörler ise bunun daha bilimsel bir dille ifade edilmesi gerekir. Ayrıca bu bağlamda “biyolojik temele dayanan her şeyin “doğal” olarak görülüp görülmeyeceği ve doğal olan her şeyin de dinî açıdan kabul edilip edilmeyeceğinin de sorgulanmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Bu bölümde zikredilen “Her kimi Lût kavminin amelini işler bulursanız hem fâili, hem mefûlü öldürün” hadisinin hangi bağlamda ve hangi anlamda kullanıldığına dair ayrıntılı bir açıklama yapılması ve fukahânın bu hadisi nasıl anladıkları ve anlamlandırdıklarının üzerinde durulması gerekir. Nitekim hadis kitapları başta olmak

⁴ Dişilerde en çok görülen kromozomal anomalilerden biri olan Turner sendromu, X kromozomunun yokluğu veya yapısal olarak anormal X kromozomuna sahip olmanın bir sonucudur. Ayrıntılı bilgi için bkz. A. Barış Akcan, “Turner Sendromu,” *Konuralp Tıp Dergisi* 2013;5(2):53-61.

⁵ Klinefelter sendromu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. M. Murad Başar, Dr. Erdal Alkan, “Çocukluktan Erişkinliğe Klinefelter Sendromlu Erkeğe Sistemik Bakış,” *Erkek Üreme Sağlığı*, 2014, 52-55.

⁶ Griffiths. “Shifting Syndromes: Sex Chromosome Variations and Intersex Classifications”, 125-148.

üzere birçok fıkıh kaynaklarında bu hadisin sıhhati, bağlamı ve nasıl anlaşılması gerektiği konusunda zengin bir tartışma vardır. Tebliğde ise bu açıklamalara yer vermeden sadece hadisin aktarılmasıyla yetinilmiştir.

Son olarak tebliğde zikredilen hünsalık kategorisi üzerinde durmak gerekir. Tebliğ bu konuda, literatürdeki zengin bilgi birikiminden faydalanarak, konuyla ilgili literatürün önemli noktalarını özenle sunmaktadır. Bu aktarım, araştırmanın muhtelif kaynaklarla özellikle de klasik kaynaklarla zenginleştirildiğini gösterir. Bu nedenle tebliğin bu kısmı konuya olan bilgi düzeyini yükselterek okuyucuya daha kapsamlı bir bakış açısını sunmayı hedeflemektedir. Ancak bu bölümde de klasik literatürde yer alan bilgi ve tasniflerin günümüz bilgi ve birikimi ile herhangi bir mukayeseye gidilmeden doğrudan aktarıldığı görülür. Örneğin tebliğde klasik literatürde yer alan *hünsa-i müşkil* ve *hünsa-i gayri müşkil* kategorileri, günümüzde bilinen kategoriler ile herhangi bir mukayeseye gidilmeden zikredilmektedir.

Günümüzde cinsiyeti sadece dış görünüşe (fenotip) bakarak vermek her zaman kolay değildir. Tipik olarak erkek ya da kadına benzemeyen belirsiz atipik bir genital yapı ile doğan bebekler de mevcuttur. Atipik genital yapıya sahip bireyleri tanımlamak için hermafroditizm, psödohermafroditizm ve interseks kelimeleri de kullanılmakla birlikte bu tanımlamalar daha sonra problemli olarak görülmüştür. Bu nedenle 2006 yılında cinsiyet gelişim bozuklukları (*disorders of sexdevelopment*) kavramı kullanılmış, ancak kavramın içerdiği belirsizliğin yanında ‘disorders’ (bozukluklar) teriminin deskriptifliğin ötesinde bir normatiflik içerdiği iddia edilmiş ve dolayısıyla bu kavram eleştirilmiştir.⁷ Bu eleştirilerin sonucunda 2013 yılında ise DSM-5’te “disorder” tanımlaması kaldırılmış⁸ ve cinsiyet disforisi ifadesi kullanılmıştır.

Son olarak hünsalık meselesinde önemli olan hususların başında tedavi meselesi gelir. Tebliğde “Hünsaların ameliyatla vücutlarında gerekli olan değişiklikleri yaptırmalarında dinen bir sakınca yoktur. Çünkü bu ameliyat hünsalar için bir tür tedavi, belirsizlikten kurtulma ve cinsiyeti belirgin hâle getirme demektir. İslâm’da tedavi olmak, hastalıklara çare aramak teşvik edilmiştir.” ifadesi geçmekte; başka bir kısımda ise “Hünsâların ameliyat olması zaruret derecesinde bir ihtiyaçtır. Yasak olan bir kısım şeyler zarureti ortadan kaldırma ölçüsünde yapılabilir...” ifadesi kullanılmaktadır. Zaruret, bir şeyin kaçınılmaz olduğunu veya zorunlu bir durumu ifade eder ve genellikle acil bir ihtiyaç durumunu belirtir. Bir konunun zaruret içermesi, genellikle o konunun üzerinde durulması ve derinlemesine incelenmesi gerektiğini gösterir. Özellikle tebliğde bu bağlamda sıkça yer verilen zarurete, standart ve objektif bir ölçü getirerek ve kavramı, İslâmi etik normlarda kavramsal ve kuramsal bir çerçeveye oturtarak aktarmak zorunluluktur. Bu açıdan tebliğde hünsaların tedavi meselesinin zaruret ile olan ilişkisine daha açık bir şekilde durulması, gerekçelerin belirtilmesi ve sınırlılıkları üzerinde durulmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

⁷ İlhan İlkılıç- Adem Az, “Cinsiyet Gelişim Farklılığında Etik Sorun Alanları,” *Cinsiyet Gelişim Bozuklukları*, ed. Deniz Demirci vd., İstanbul: Türk Üroloji Derneği Yayınları, 2023, 274.

⁸ American Psychiatric Association. Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, Fifth Ed., (DSM-5), Arlington: American Psychiatric Association, 2013, <https://www.mredscircleoftrust.com/storage/app/media/DSM%205%20TR.pdf>. (Erişim 8 Ocak 2024).

Sonuç

İslâm hukuku açısından cinsiyet meselesi, çeşitli tartışmalara konu olmuş önemli bir meseledir. Klasik fıkıh literatürü incelendiğinde özellikle cinsiyet meselesinin hüsnalığın hükümleri üzerinden Hanefi fıkıh kitaplarında detaylıca işlendiği ve evliliklerinden ibadetlerine kadar her türlü durumun incelendiği görülmektedir. Ancak günümüzde bu mesele hüsnalığın da ötesinden muhtelif boyutları içeren oldukça girift bir hâle gelmiştir.

Cinsel yönelim ve özellikle de eşcinsellik meselesi ise cinsiyet ile ilgili durumdan daha farklı bir boyutu ifade etmektedir. İslâm düşüncesinde kadın ve erkek arasında sahih nikâh akdi dışındaki bütün birliktelikler gayri meşru olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle cinsel yönelim meselesi kanaatimizce cinsiyet meselesiyle aynı başlıkta değerlendirilmemelidir. Allah’ın koyduğu sınırların dışına çıkılarak çirkin bir işe dönüşen bir fiil, toplumun ahlâkını değiştirmemeli ve dinin korumayı amaçladığı beş maslahattan birisini yok etmemelidir.

Netice itibarıyla ifade etmek gerekir ki cinsiyet meselesi disiplinler arası bir hüviyete sahip oldukça girift bir konudur. Özellikle meselenin tıbbi, etik, psikolojik ve sosyolojik boyutunun dikkate alınarak işlenmesi, fıkhi boyutun sahih bir zeminde değerlendirilmesi açısından da kritiktir. Hâlihazırda konuyla ilgili Türkçe, Arapça ve İngilizce literatüre bakıldığında meselenin dinî boyutuna dair hem kemiyet hem de keyfiyet açısından yeterli çalışmanın bulunmadığı gözlenmektedir. Bu nedenle konuyla ilgili çeşitli disiplinler içerisinde mukayeseli tez, makale ve kitap çalışmalarının hazırlanmasına büyük bir ihtiyaç duyulmaktadır.

Kaynakça

- Akcan, A. Barış, “Turner Sendromu,” *Konuralp Tıp Dergisi* 2013; 5 (2): 53-61.
- American Psychiatric Association. Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, Fifth Ed., (DSM-5), Arlington: American Psychiatric Association, 2013. <https://www.mreds.circleoftrust.com/storage/app/media/DSM%205%20TR.pdf>. (Erişim 8 Ocak 2024).
- Griffiths, David Andrew. “Shifting Syndromes: Sex Chromosome Variations and Intersex Classifications.” *Social Studies of Science*. 2018 Feb; 48(1): 125-148. doi: 10.1177/0306312718757081. PMID: 29424285; PMCID: PMC5808814.
- İlkılıç, İlhan, Adem Az, “Cinsiyet Gelişim Farklılığında Etik Sorun Alanları,” *Cinsiyet Gelişim Bozuklukları*, ed. Deniz Demirci vd., İstanbul: Türk Üroloji Derneği, 2023.
- Başar, M. Murad, Erdal Alkan, “Çocukluktan Erişkinliğe Klinefelter Sendromlu Erkeğe Sistemik Bakış,” *Erkek Üreme Sağlığı*, 2014, 52-55.
- Wang, Yan vd. “The Biological Basis of Sexual Orientation: How Hormonal, Genetic, and Environmental Factors Influence to Whom We Are Sexually Attracted”, *ScienceDirect*, (Erişim 4 Ocak 2023), <https://doi.org/10.1016/j.yfrne.2019.100798>
- Zucker, Kenneth J., S.J. Bradley, A. Owen-Anderson vd., “Demographics, Behavior Problems, and Psychosexual Characteristics of Adolescents with Gender Identity Disorder or Transvestic Fetishism.” *J Sex Marital Ther*. 2012; 38: 151-189.
- Zucker Kenneth J. “Epidemiology of Gender Dysphoria and Transgender Identity.” *Sex Health*. 2017; 14(5): 404-411.